

ЯР СЛАВУТИЧ

**СЛОВО
ПРО ЗАПОРОЗЬКУ СІЧ**

Вірші; поема

Дніпропетровськ «Січ» 1991

ББК 84(2Ук)7-5
С 47

До книги українського науковця і письменника, який живе в Канаді, увійшли вірші та поема, присвячені героїчному минулому нашого народу, подвигам запорозьких козаків.

В книгу українського ученого и писателя, который живет в Канаде, вошли стихотворения и поэма, посвященные героическому прошлому нашего народа, подвигам запорожских казаков.

Редактор А. М. Шкляр.

4702640202-039
С М219(04)-91

ISBN 5-7775-0437-X

© Славутич Яр, 1991

СІЧОВИК

Добуде списа, лука, чи домаху,
Чи самопала — і втікає страх.
Шугає степом, як югастий птах,—
Його ніхто не сприйме за невдаху.

Смакує рибу, варить саламаху,
Під небом спить на росяних степах,
Іде на битву з гнівом на устах
І смерть приймає, мов у спеку брагу.

Козак, боронячи в бою бунчук,
Готов зазнати стільки смертних мук,
Що будуть браття вічно поминати.

Це ним гордиться рідна сторона:
Великий Луг — як батько, Січ —

як мати,
І кінь — як друг, і люлька — як жона.

1940

ПОБРАТИМИ

Із диким покликом край Базавлука
Югнув ординець і розпливсь, як дим;
Гаряча кров — потоком весняним,
І степ широкий поїняла розпука:

Упав козак... Та спорожняє лука
Навиклим рухом вірний побратим —
І навздогін, за вибалком крутим,
Полонить зайду бусурманська мука.

На щедру учту сходяться вовки,
З очей голодних блимають свічки,
Та не гоститися козацьким тілом.

Могилу шабля вирие, за мить
У головах калина зашумить,
І даль поклониться роменом білим.

ПРУДИВУС

Пустив за вухо смолянистий вус,
Завів хвилясту, наче в'юн, чуприну.
Він сорок літ, боронячи Україну,
Ганяв татар від Бугу по Міус.

Меткий, смаглявий, як «шайтан-урус»,
Бутнім ляхам, верстаючи долину,
Не раз шаблюкою панахав спину,
Аж поки й сам у халепу загруз.

І от на площі, де якусь писульку
Читає з натовпу чужий суддя,
Від бранців не добившись каяття,

Він, січовик, зриває з пліч кошульку
І, щоб не зникло козаків знаття,
Сіда на палю, запаливши люльку.

1940

ПАЛИВОДА

У нього шня — хоч обіддя гни,
На ньому шкіра — не проходять кулі.
Коли, підпивши, він іде на гулі,
З ним жартувати — Боже, борони!

Подме на ліс — рославі ясени
Ворушать віти, мертвим сном послулі.
Струсне коня за грив'яні бурулі —
І гнеться кінь на мураву, пітний.

Готуй прославу, дорогий читачу!
Його столітню молодість гарячу
Минає старості полин гіркий.

Жартун гуляє, звівши заволоків,
З досади гасить кулями свічки
На півторага від мушкета кроків.

ВЕРНИГОРА

Коряк горілки миттю випивав
У вільний час козацького спочину,
Жував цибулю, сушену рибчину
І непробудно, як убитий, спав.

Коли ж кітляр над спокоем отав
Дзвонив на сполох — він розводив
Ворочав плечі, мов кряжі, й неспинно
На румакові за ляхами мчав. спину,

Та як щастило в Дубні на майдані
Шляхтянку горду стрінуги йому,
Він застигав у тихім спогляданні.

Завівши бранку чемно у корчму,
На неї мруживсь, як на пишну чаплю,
І гнав стрибати через гостру шаблю.

ШИНОК

Поміж дубів, де ходить холодок
І сяє сонцем ягода рум'яна,
Кружляє кухоль від шумного рана,
Як на гармані кам'яний коток.

Нехай гуде прославлений шинок,
Моргає вік шинкарка пожадана,
Де ллється пісня, на бандурі грана,
І не втихає хвацький козачок!

Снує розмову кошовий бувалий.
Шугає в танець молодий онук
З дідами рідними. Дзвенять цимбали,

Шаблі ядерно блискають із рук,
Двигоче діл... А сонце перед ними
Встеляє шлях потоками ясними.

ЗВАРИЛА ЗІЛЛЯ...

Зварила зілля в чорнім казані
І пронесла, де птиці шебетали:
— Охороняй від лядської потали,
Від шаблі й куль на праведній війні! —

І випив син, готовий до борні,
І присягнув на мідні самопали.
Окрай воріт його тривожно звали
Широкогруді коні вороні.

Пройшли полки. За отніми ланами
Він бивсь навідліг довго з драгунами,—
Перемагаючи під сурми клич!

Як серце матері, в лункій діброві
Процвів ядерно радісний терлич,
Надпивши вдосталь навісної крові.

П'янить зелом край тину драголюб,
 Любисток млосно розкидає руки.
 З передчуттям навічної розлуки
 Приймає діва потаємний шлюб.

За свата вибравши джерельний хлюп,
 Де п'ють мовчання соковиті луки,
 Вона відчує найсолодші муки
 І радість дасть тому, хто серцю люб.

Жадана темряво! Серця в гонитві
 Покрий наметами сяйних росин...
 Козак загине з ворогом у битві —

На зміну виросте хоробрий син
 І буде захватно, як батько вранці,
 Вести на подвиги полки повстанців.

Окрай ріки, де зорі над скиртами,
 Де в ситнягах нуртують коропи,
 Гнучи на прив'язі нові стовпи,
 Тілисті коні крешуть копитами.

Гривасті шиї, квітчані стяжками,
 Лукаво гнуть до звабної тропи.
 А з-над могили кличуть у степи
 Перепілки дзвінкими голосами.

Чекання словнена, урвалась ніч.
 Немов підстрелений, кувавкнув сич,
 Передчуваючи боїв загару.

І коні вмить, піднявши козаків,
 Пішли навскач, гойдаючи, як хмару,
 Смарагда тирей й просинь васильків.

Де печенігів черепи гниють
 І тарпани гасають табунами,
 Шумить Дніпро широкими степами,
 Через пороги прометавши путь.

Над ним хвилясті марева пливуть
 І в далині вмирають за ярами;
 Під ним безодні, звергуючи брами,
 Тамують буйно невтоленну лють.

А він пустує, обійнявши зранку
 Ставну Хортицю, наче полонянку,
 І будить луни в закрутах яруг.

Грими ж, як пострах на маєтки
ляські!
 Дзвени, мов кобза! Рокочи навкруг,
 Піднявши хвилі, як шаблі дамаські!

1940

Гнучка лоза під хвилею крутою
 Зелено-бурі стелить ятері.
 Бліда вдова виплакує в журі
 Потоки скарг — як чайка над водою:

«Прийшли ляхи й недоляшки ордою —
 Людей на зашморг, діток у дворі
 Взяли... на списа і в нелюдській грі
 Усе з вогнем пустили за бідою».

— Пу-гу! Пу-гу! — покликав січовик,
 Залопотів між вербами і зник.
 Та невзабарі з лугу, наче з хати,

Нарікши кару лядській голові
 За гвалт, за кров, за кривди вікові,
 Рушали браття, спрагнені відплати.

САМІЙЛО КІШКА

В турецькій неволі

Зелені вишні з пурпуром верхів,
Що розтинають вітрову погрозу;
Шляхи, де місяць по крутім узвозу
Млиновим колом котиться з ярків;

Дніпрові скелі, плетиво дубків,
Де заховалась чайка між рогозу,
Де під шатром рясного верболозу
Шумить ватага буйних козаків,—

Йому ввижаються. А він з розпуки,
Поклавши втомлені на весла руки,
У снах сягає рідних берегів.

О, як журба, мов ятаганом, крає!
Мовчить мечеть, і брязкіт ланцюгів
Вергає скаргу в небо неокрає.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Вклонившись гречно, влєсливо-рахманну
Провів промову польський посланець:
«Прошу одуматись. Легкий кінець
Не за горами... жєгна я дістану».

Підвівсь Богдан — як сонце із туману!
Осяяв залю булави багрець.
І — вираз гніву — серця рішенець
Назовні вилив думу пожадану:

«В своїм краю волію полягти,
Ніж по чужім у золоті пройти.
До зброї, козаки! Народну силу

На бойові запросимо діла,
Щоб від Карпат аж по Савур-могилу
Державна воля владно процвіла».

1940

ПРИСЯГА

Буайте цвітом, степові широти!
Дзвени світами, славо козаків!
Клянуся серцем, на віки віків
Мене в бою нікому не збороти.

Клянусь душею, лядської звіроти
Не допущу до рідних городків,
Де сяють села в хвилях вишників
І матері не відають скорботи.

Коли зламаю присягу палку,
Не вирятовуй, запорозький краю!
На тухле падло кинь у тернику —

Нехай дзьобатий ворон роздирає,
Нехай навкруг, де ляже голова,
Земля мертвіє, не росте й трава!

НАПЕРЕДОДНІ

Спахає північ. Як луна століть,
Сурмлять сичі над урвищем бездоннім.
До Жовтих Вод нестриманим розгоном
Пливуть полки — мов грози на блакить.

Не наслухай, як далеч двиготить,
Бери берло за чересом червоним,
Бо це ж на тебе леготом стодзвонним
Зіходить слава, як весни суцвіті!

І мовить гетьман: «Приготуймо зброю!
Відплата битва — ранньою порою,
Щоб ворог кров'ю полини впоїв».

«Vivat, victoria! Гряди, жадана!» —
Осяяв місяць покоти полків
І маєстат натхненного Богдана.

ЖОВТІ ВОДИ

I

Важке ядро метають пушкарі.
Встають дими, породжені боями.
О судний день! Будь справедлив над нами,
Даруй відвагу радісній порі.

Дуднить земля. В зударі батарій
Голосять коні. Спахлі полянами,
До грив припавши, з голими шаблями
Кипучим валом плинуть лугарі.

«Гуляй, козаче!» — «Слава Кривоносу!» —
Гуде навколо, мов церковний дзвін,
І помсти клич летить напереді

Під клекіт куль, на битву стоголосу,
Де між ляхів справля колодія
Козацька шабля, як метка змія.

II

Гасає кінь уздовж лункого броду,
В густім диму, де військо полягло,
Шляхетну зброю, панцери й берло
Козацькій славі склавши в нагороду.

Нехай чекає вершника з походу
Серед вишень задумане село,—
Важкі шуліки сядуть на чоло
І очі вип'ють, як джерельну воду.

Та вірний кінь улана дожене,
Йому копитом черепа сягне
І до батьків повернеться додому:

— Гей, одружився ваш коханий син:
Знайшов панянку на степу крутому —
Ставну могилу, де бринить полин.

III

Грімотним смерчем збуреного валу
Із п'ятьми гроз і сонця ясноти
Навальню ринули дощів дроти
І світ жбурнули зливі на поталу.

Гуде вода, шукаючи причалу,
Несе намети й трупи, як плоти,
З ридванів пух, байдужий до мети,
І лядську кров, багріючи помалу.

Як на погоду гожий молодик,
Звелася райдуга... Мов левій рик,
У яр пірнає грім далеколунно.

А з-під землі, випростуючи згин,
Немов списи, проходить густорунно
Крізь тіло ворога стрункий полин.

СЛАВА

(Пам'яті скульптора Богдана Мухина)

Два вершники і гетьман, мов кличі,
Летять увиш на вітроногих конях.
Струмить повітря по високих скронях
І виграє черленню опанчі.

Довкола пустка, розпачі й плачі
Дітей і вдів на рідних оболонях.
Догнати ляха! Звихрені в погонях,
Полками помсти ринуть рубачі.

Що є звитяга? В буйному розгоні,
Повите звагою, снажне життя,
Широких душ палання невгомонні,
Сердець великих коване биття.

Натхненний друже! Гойна й величава,
Тебе увічнила твоя козацька *Слава*.

1962

* * *

У блиску звитяжної слави,
Як Фенікса подув живий,
Встає маєстат золотавий
Лункою в віках Булави.

Під нею змагалися вої,
Вітаючи владу берла.
Із надер землі січової
Для неї наснага текла.

О ви, що довіру забули!
Розкрийте глибинні чуття
Для сйва, що знало минуле,
Що в творче веде майбуття.

Воно — як могутня принада —
Виповнює борті сердець.
Гартована в думах відрада
Йому накладає вінець.

І никнуть минальні примари,
І в лад благодатний, новий,
Над колотом чорної свари
Гряде маєстат Булави.

1951

Мій дух витає в дальній оболоні
 Поміж ланів, де в теплому полоні
 Могили сонцем золотять верхи,
 Де сталлю плуга зорані шляхи
 Ховають подвиги старих походів.
 Невтомний дух мій завжди віднаходив
 Прадавні карби й посягав туди,
 Де в наглий вал захланної орди
 Шугала шабля, пристрасно-весела,
 Де коні рвали ковані зумбела
 І за гетьманську красну корошов
 Полки найкращу проливали кров.

1952

Я шукаю тебе віддавна.
 Під яким же гербом старим
 Ти сховалась, народоправна,
 І велична, як древній Рим?

Де полків тяжкостопі лави,
 Корогов малинова мла,
 Що прямими шляхами слави
 Повновладно, як день, гула?

Де снажна білина палаців,
 Гордих арок вельможний лет?..
 Наче скарга, з колишніх пляців —
 Тільки зелень мутних монет.

Та степи — як німе прокляття!
 Непотворна південна даль
 Розпалахкує снів багаття,
 Щоб на душу текла Звіздаль,

І полонить жажним простором
 Навіть сонце в трудній плавбі,
 Що єдине ласкавим зором
 Співчуває моїй тужбі.

1952

* * *

Хрещатий меч на красному щиті,
Блиск панцера й звитяга заборола
Через віки, як мудрість ясночола,
Мене в труднім наснажують житті.

І дві зорі, гранчасті, золоті,
З герба старого квітнуть неспроквола,
Прадавній чаре! Ті принадні кола —
Джерела сили в довгому путі.

Немов князям — верхи Тмуторокані,
Вчувавсь Жученкам Чорномор'я зов,
Що під ордою падало в конанні.

За Низ Дніпра пролита щедро кров,
Щоб завжди в мітах правнукам лунали
Дзвінкої зваги предківські аннали.

1951

СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ

Поєма

ПРОЛОГ

Пустельні, дикі береги.
Не чує слух живого клику.
Здається, людської ноги
Цей край не знає споконвіку.
Лише від моря уночі
Метуть сліпучі заметілі
Та, вихровіями б'ючи,
Замети ставлять, наче хвилі.

Пустельні, дикі береги.
Не блисне соняшне проміння.
Лише уранці навкруги
Біліє тоскне безгоміння,
Та хмари плинуть нашвидку
Понад горбами крижаними,
Та стежку з лігвища витку
Ведмідь виводить поміж ними.

Ой, дикі ж, дикі береги!
Позеленіють літні тижні,
А потім знов сніги й сніги,
Та буруни гудуть невтишні.
Лише на острові, що вшир
Сягає ген у Біле море,
Стоїть самотній монастир
«Великим грішникам» на горі.

I

Повитий думою тяжкою,
Немов Спаситель на хресті,
За широченною стіною
Конає в'язень в самоті.

Хто ж він? Убивця із діброви
Чи довгорічний конокрад,
Чи ватажкові Пугачову
Правдивий друг і рідний брат?
Гай-гай, читачу! Самопали
Співали випалом йому.
І навіть вилежень недбалий
Лишав із радістю корчму,
Щоб тільки йти уздовж Славути
На лютих турків і татар
І Кальнишевий голос чути
Над стовпищами яничар.
Бувало, в спеку, в завірюху
Козацьку славу берегли
І від Озова по Синюху
Кружляли степом, як орли.
Та все минулося. Привілля
Москаль підступно сплюндрував,
І постелилась рута-зілля
Замість високих, буйних трав.
І той, хто Січчю верховодив,
Степи і шаблю, і коня,
Усьому світові на подив,
За мертву тишу проміняв.
І в льосі темному, сирому,
За грати, сплетені з гаків,
Оподаль від грози і грому,
Гріхи покутувати сів.
«Чого я недругам повірив
І дався в руки москалям?
О Боже! Молячись без міри,
З мого життя не змию плям.
Прости, Всевишній... Недовір'я
Волали дружно козаки,
Коли до нашого подвір'я
Підступні вдерлися полки.

Та я надіявся на царицю,
На тих непроханих Нечіс,
І січову червінь-скарбницю
Із булавою сам підніс.
О, каюсь, каюся, моторні,
Далекі братчики мої.
На вас, у битвах непоборні,
Кладу сподіванки свої...»
І в'язень гнеться на підлогу,
На діл, де вимерзла вода,
І, щоб забутись мати змогу,
Душею стомлено рида.

І так до півночі глухої,
Не зворухнувшись ні на мить,
Покритий пільмою тяжкою,
В льоху без пам'яті лежить...

II

Коли північне семизір'я
Поверне дишло догори,
До льоху скоком із подвір'я
Спішать погрітися шури.
Спішать, розлючені, кусливі:
За ніч ні крихти не знайшли.
Спішать у нори, полохливі,
Під плином ранньої імли.
І, перемерзлі, зголоднілі,
Вітають пискотом стіну,
На плазма кинутому тілі
Справляють оргію страшну.
Козацькі рвуться шаровари,
Старий дірявиться жупан.
Вони ж навкруг, як чорні хмари,
Немов сувоями туман,
Неначе галич, наседають

І рвуть із тіла,— із руки
Чи з ніг зомлілих,— поїдають
Хапцем ласовані шматки.
До ранку, сивого з відчаю,
Пекельне видиво стоїть,
Аж поки, зранений до краю,
Підпливши кров'ю, мимохіть
Кальниш пробудиться від горя —
І вмить від помаху руки
У навісне глибоконор'я
Імлаві зникнуть хижакі.

III

КАЛЬНИШЕВА МОЛИТВА

О Боже, Боже! Яснозорі
До мене очі поверни.
Пошли в смиренній упокорі
Дійти до краю, до труни.
Пошли для серця — силу волі,
Душі — незбочену прямиць,
Щоб легше витримати болі
І муки зносити. Амінь.

IV

Минає час. Тупіють муки.
Рідіє срібна сивина.
Достойні шаблі, в'януть руки.
Потроху пам'ять засина.
Щодня під люту завирюху
Чимдуж туманиться в очах,
Що рік, то вужчий обрій слуху.
А серця пал давно прочах.
Здається, мозок висихає
І завмирає в жилах кров.
Здається, горе неокрає
Ніхто б ніколи не зборює.

Та мужньо ходить по камінню
Великострадних двадцять літ
Старий Кальниш, хиткою тінню
Кутків обводячи граніт.
Підійде, стане край віконця,
Торкнеться вогкої стіни,
Та не побачить неба, сонця:
Пойняті хмарами вони.
І знов у темінь повертає,
І до вікна підходить знов...
Здається, мозок висихає
І замерзає в жилах кров,
Та не підкошуються ноги,
Не слабне впертість Кальниша:
Обійми довгої змоги
Долає страдницька душа.

V

На Благовіщення, з весною,
До соловецьких берегів
Летять чайки. Над білиною
Туманом краєних снігів
То сумно скиглять, то сміються,
Крильми торкаючись до хвиль,
То, як завої, прудко в'ються —
Куди не глянь — на десять миль.
Як водоспаду поривання,
Шумить, клекоче їхній вир
І від зимового мовчання
Похмурий будить монастир.
Тоді, з морозяного льоху
Під саму стелю до вікна,
Свободи прагнучи, потроху
Страдальник виступ обмина.
І невидючим темним зором
Чайок вітає вороття.

І вислуховує з докором
 Весни пробуджене життя.
 «Чайки! Чайки! Ласкаві птиці
 Давно небачених країв,
 Несіть, жадані вістівниці,
 Хоч подув запаху степів,
 Хоч дрібку рідної землиці
 З маленьких ніжок обтрусіть,
 Бодай на мить, ласкаві птиці,
 Велику тугу заберіть...»
 А зграї крутять, наче хуга,
 Немов шаліє дужий бриз.
 А кров у скроні стука й стука,
 Слабіють ноги, терпнуть руки —
 І в'язень падає униз.

епілог

Хто чверть століття зносив біль,
 Того давно, давно немає.
 Лише сувора заметіль
 Над мерзлим островом гуляє,
 Та під сокирами дзвенять
 Дерев з ранку до смеркання,
 І зойки, наче з-під розп'ять,
 Гудуть із довгого заслання.
 Пливуть на південь, мов струмки,
 Услід за грізними вітрами,
 Щоб чули мужні земляки
 І розмикали мозку брами,
 І дознавали, що пора
 В державі власній вільно жити,
 Свого триматися двора,
 Царям ніколи не служити.

ЗМІСТ

СІЧОВИК	3
ПОБРАТИМИ	4
ПРУДИВУС	4
ПАЛИВОДА	6
ВЕРНИГОРА	7
ШИНОК	8
ЗВАРИЛА ЗІЛЛЯ...	9
НІЧ	10
КОНІ	11
ДНІПРО	12
ВЕЛИКИЙ ЛУГ	13
САМИЛО КІШКА	14
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ	15
ПРИСЯГА	16
НАПЕРЕДОДНІ	17
ЖОВТІ ВОДИ	18
СЛАВА	20
«У БЛИСКУ ЗВИТЯЖНОЇ СЛАВИ...»	21
«МІЙ ДУХ ВИТАЄ...»	22
Я ШУКАЮ ТЕБЕ ВІДДАВНА...»	23
«ХРЕЩАТИЙ МЕЧ НА КРАСНОМУ ЩИТІ...»	24
СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ. <i>ПОЕМА</i>	25

Літературно-художественне видання

Славутич Яр
(Жученко Григорій Михайлович)

СЛОВО О ЗАПОРОЖСКОЙ СЕЧИ

Стихотворения, поэма
Днепропетровск, издательство «Сич»
На украинском языке

Літературно-художнє видання

Славутич Яр
(Жученко Григорій Михайлович)

СЛОВО ПРО ЗАПОРОЗЬКУ СІЧ

Вірші, поема

Художник-оформлювач *Б. В. Турецький*. Худож-
ній редактор *В. І. Хворост*. Технічний редактор
В. М. Саранча. Коректор *А. Ф. Мевшина*.

ІБ № 2590

Здано на складання 15.01.91. Підписано до друку 27.03.91.
Формат 70×90^{1/2}. Папір друкарський № 1. Гарнітура
літературна. Друк високий. Ум. друк. арк. 1,17.
Ум. фарб.-відб. 1,32. Обл.-вид. арк. 0,956. Тираж 5000 пр.
Зам. № 48. Ціна 50 коп.

Видавництво «Січ»,
320070, Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 60

Обласна книжкова друкарня,
320091, Дніпропетровськ, вул. Горького, 20.

Славутич Яр

С47 Слово про Запорозьку Січ: Вірші, пое-
ма.— Дніпропетровськ: Січ, 1991.— 31 с.
ISBN 5-7775-0437-X

До книги українського науковця і письмен-
ника, який живе в Канаді, увійшли вірші та
поема, присвячені героїчному минулому нашого
народу, подвигам запорозьких козаків.

С 4702640202-039
M219(04)-91

ББК 84(2Ук)7-5